

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЇ І ЕКОЛОГІЇ**

**ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У НАВЧАННІ
ГЕОГРАФІЇ (6 КЛАС) В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 4 курсу, 414 групи
Спеціальності 014.07 Середня освіта
(Географія)

Освітньо-професійної програми Середня
освіта (Географія)

Артюшина Анна Сергіївна

Керівник к.пед.н., доц. Блах В.С.

Рецензент д.геогр.н., проф. Мальчикова Д.С.

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	5
1.1. Дидактична гра як нетрадиційна форма організації навчання в закладах загальної середньої освіти	5
1.2. Класифікація дидактичних ігор	12
РОЗДІЛ 2. АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР.....	18
2.1. Роль дидактичних ігор у формуванні навчально-пізнавальної діяльності учнів.....	18
2.2. Дидактичні можливості використання ігор як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів	21
РОЗДІЛ 3. ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У 6 КЛАСІ	25
3.1. Особливості використання дидактичних ігор на уроках географії.....	25
3.2. Організація ігрової діяльності учнів 6-х класів на уроках географії	34
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	44
ДОДАТКИ.....	48
ДОДАТОК А. Розробка плану-конспекту уроку.....	48

ВСТУП

Актуальність теми. Опанування учнями в закладах загальної середньої освіти базовими знаннями, вміннями. Оволодіння необхідними навичками та вміннями на уроках географії виступає головною проблемою освіти без удосконалення технології та методів навчання.

Ігрова діяльність для учнів 6 класу є нагальною потребою, а для вчителя ще одним методом навчання географії для реалізації навчально-виховного процесу. Актуальним є впровадження активних методів навчання в систему освіти загальноосвітніх шкіл, а дидактичні ігри є нетрадиційним методом навчання так, як належить до активних. Гра, як метод навчання, розвиває та розширює пізнавальні можливості учнів в навчальному процесі. Використання дидактичних ігор у навчанні географії у 6 класі в закладах загальної середньої освіти на даному етапі, є дуже актуальним методом, так як доведено, що дидактичні ігри підвищують ефективність сприймання учнів навчального матеріалу так як дидактичні ігри вносять в навчальний процес різноманітність, а особливо у викладанні географії.

Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, які загалом висвітлюють означену проблему, ми констатуємо, що цей напрям у викладанні географії недостатньо розроблений.

Отже, актуальність проблеми, її теоретична та практична значущість зумовила вибір теми дослідження: «Використання дидактичних ігор у навчанні географії (6 клас) в закладах загальної середньої освіти».

Мета дослідження - дослідження дидактичних ігор на уроці географії та виявлення дидактичних цілей, які би забезпечили ефективність використання дидактичних ігор в процесі вивчення географії у 6 класі.

Реалізація поставленої мети передбачає визначення наступних **завдань:**

- 1) проаналізувати теоретичні аспекти використання дидактичних ігор у закладах загальної середньої освіти;
- 2) дослідити дидактичні можливості використання ігор як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- 3) з'ясувати особливості використання дидактичних ігор на уроках географії у 6 класі.

Об'єкт дослідження – освітній процес закладів загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – особливості використання дидактичних ігор на уроках географії в 6 класі.

Методи дослідження. Були використані такі методи як: загально-наукові, системний підхід та порівняльно-географічний метод.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані під час проведення дослідження дані дозволять глибше зрозуміти особливості використання дидактичних ігор на уроках географії. Результати дослідження можуть бути використані вчителями закладів загальної середньої освіти.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

1.1. Дидактична гра як нетрадиційна форма організації навчання в закладах загальної середньої освіти

Дидактична гра як нетрадиційна форма навчання набула популярності в 60-х роках ХХ ст., вчені відносять її до практичних методів навчання.

Сучасна педагогіка в системі освіти ставить перед вчителем задачу створення для дітей відповідного навчального середовища, урахуваючи нахили кожного учня, та допомагає всебічно розвиватися школяреві.

Суть нетрадиційних уроків досліджували багато педагогів, так як постійно вдосконалюють методику проведення стандартного уроку, в результаті чого в освітній процес запропоновують нестандартні уроки.

Нестандартний урок - це імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру [32].

Нетрадиційні уроки задіяні для активізації навчальної діяльності учнів, оскільки вони пробуджують мотиваційну сферу та викликають творчий інтерес. Тому сутність нестандартного уроку полягає в тому, щоб створити зміст уроку, який викликав би в учнів зацікавленість до вивчення матеріалу на уроці [19].

Проблеми викладання дидактичних ігор досліджувалися видатними педагогами та психологами. Це були праці С. Рубінштейна, О. Сорокіної, А. Усової, Л. Виготського та інших. Саме вони поклали основи теорії розвитку дитини через роль ігрової діяльності та визначали значення гри у формуванні особистості в навчально-виховному процесі.

Становлення теорії ігрової діяльності пройшов довгий шлях розвитку.

На сучасному етапі розвитку освітнього процесу важливу роль займає розвиток та виховання учня в стінах навчального закладу.

Розглядаючи різні думки педагогів можна дійти висновку, що їх ставлення до використання гри є позитивним, так як вони вважають, що дидактична гра відіграє важливе значення в навчальному процесі.

В. Паламарчук. Д. Румянцева, О. Антипова окреслюють нетрадиційний урок як структурування змісту, що сприяє розвитку та вихованню. «Нетрадиційний урок як своєрідне педагогічне явище бурхливо розвивається, набуваючи нових рис. Він – дитя перебудови суспільства і школи, і доля його пов'язана з долею цього процесу» [23].

Е. Печерська виділяє головну особливість нестандартного уроку у викладенні певного матеріалу у формі з яким пов'язані асоціації, емоції які допомагають створити позитивну мотивацію освітньої діяльності [25].

Дидактична гра широко використовується як засіб навчання, виховного процесу та розвитку школяра. Сучасна дидактика включаючи ігрові форми в освітній процес, вбачає можливість ще більшої комунікації та взаємодії учнів з вчителем під час уроку.

Дидактичні ігри розвивають в учнів мислення, сенсорні орієнтації, увагу та пам'ять. Доведено, що в ранніх стадіях навчання потрібно зацікавлювати учня до освітнього процесу, адже доведено, що школяр більше за все бере знань з навчання у стані зацікавленості [3]

У науковій літературі до тлумачення поняття «дидактична гра» підійшли з різної точки зору та характеризували не тільки як засіб, а й метод та форму навчання, а саму дидактичну гру відносять до цінного методу навчання [1].

Суть дидактичної гри сприяє значущості навчального матеріалу для учня, що впливає на формування мотивації та творчого мислення [18].

Дидактична гра – це активна освітня діяльність, спрямована на формування у школяра потреб в знаннях, а предметом виступає сама людська діяльність так як кожен учасник чи команда в цілому об'єднані вирішенням головної задачі та стимулюють поведінку до виграшу.

І. Підласий запропонував називати дидактичною гру, організовану саме з метою навчання, освітлюючи її сутність на основі проблемного навчання, вчений дає свою версію визначення та зазначає, що «дидактична гра – це активна навчальна діяльність з імітаційного моделювання систем, явищ, які вивчаються»; цим він тлумачить дидактичну гру як спеціально утворенні ситуації, які моделюють реальність та з яких учні повинні знайти вихід під чітким керівництвом вчителя [22].

Якщо звернути увагу на визначення змісту дидактичної гри, яке пропонує Н. Страздас, то він розглядає дидактичну гру як різновид засобу, а саме: «Дидактична гра – це різновид комплексного, багатокomпонентного засобу формування педагогічної спрямованості, який дозволяє включати учнів в аналогії діяльності» [8].

У педагогічному словнику поняття «дидактична гра» має багато визначень. Є. Коваленко зробив висновки, що дидактичні ігри є різновидом пізнавальних ігор, що прийшли в спадок від попередніх поколінь та використовуються в освітньому процесі [24].

Основними елементами навчальної гри є:

- спільна діяльність школярів;
- прийняття рішень в екстремальних умовах;
- задіяння правил гри;
- модельований об'єкт навчальної діяльності.

Технологія дидактичної гри – конкретна технологія проблемного навчання. Спираючись на це ігрова навчальна діяльність має важливу властивість: у ній пізнавальна діяльність учнів являє собою саморух, оскільки інформація не надходить ззовні, а є результатом самої діяльності. Отримана таким чином інформація породжує нову, яка, в свою чергу, тягне за собою наступну ланку, поки не буде досягнутий кінцевий результат навчання.

Порівняно із звичайним викладом уроку, нетрадиційний форма максимально стимулює пізнавальну самостійну діяльність та ініціативу учнів.

При використанні дидактичної гри на уроках вбачається ефективна робота вчителя з учнями. Важлива є думка класиків педагогіки. В. Сухомлинський писав: «В грі розкривається перед дітьми світ, розкриваються творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра - величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра - це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань...» [35].

Дидактична гра як метод постає у двох видах:

- 1) Дидактична гра, базується на самоорганізації школярів.
- 2) Гра-вправа. Основна роль в цьому методі належить вчителю який організовує процес, ефективно опанування знань і вмінь відбувається в практичній діяльності за активізації мимовільної уваги та запам'ятовування.

Дидактична гра як форма можлива лише за наявності дидактичних завдань для зацікавленості школярів до засвоєння знань.

О.Савченко у своїй роботі «Дидактика початкової школи» встановила, що кожна дидактична гра виконує різні функції, а саме збагачує пізнавальний досвід дітей, розвиває мислення, уяву, витримку. Але головна мета включення дидактичних ігор у навчальний процес

загальноосвітніх шкіл — викликати інтерес до навчання. Якщо гра захоплює школярів, вони виявляють активність до предмету та вивчення теми, не відчують втоми, їм хочеться досягти найкращого результату. Важливим є продумана насиченість уроків системою ігор на різних етапах навчання й емоційна підготовка дітей до засвоєння понять, самостійного застосування засвоєних знань [31].

Дидактичними умовами використання гри як засобу формування загально-навчальних умінь і навичок є:

- органічне включення гри у структуру уроку;
- посилення розвивальної спрямованості дидактичних ігор;
- вміле керівництво педагогом процесом ігрової діяльності.

Готуючись до уроків, учитель має заздалегідь підготувати необхідний дидактичний матеріал, продумати послідовність ігрових дій, організацію учнів, тривалість гри, контроль, підведення підсумків і оцінювання.

Проводити ігри, створювати ігрові ситуації важливо на кожному уроці. Гру можна пропонувати на початку уроку. Ігри, що пропонуються на початку уроку, мають збудити думку учня, допомогти йому зосередитись і виділити основне, найважливіше, спрямувати увагу на самостійну діяльність [29].

Добираючи ту чи іншу дидактичну гру, вчитель має пам'ятати, що процес створення гри містить ряд станів: вибір теми гри; визначення мети й завдань гри; підготовка і проведення гри.

Гра є найцікавішою діяльністю для школярів. К. Д. Ушинський писав: «Зробити серйозне заняття для учня цікавим – це завдання навчання. Кожна здорова дитина потребує діяльності і до того ж серйозної... Привчайте дитину полюбити свої обов'язки й знаходити приємність в їх виконанні» [5].

Досягнення проведення гри залежить від дотримання вимог: ігри мають відповідати навчальній програмі загальноосвітнього закладу;

ігрові завдання мають бути не надто легкими, проте й не дуже складними; різноманітність ігор; залучення до ігор учнів усього класу [20].

Більшість вчителів використовує гру, як засіб цілеспрямованої педагогічної діяльності та інтерпретації її в особливій дії учня. Гра допомагає розвивати творчу уяву та творчі здібності школяра [13].

При підборі ігор необхідно пам'ятати про те, що вони повинні сприяти повноцінному всебічному розвитку психіки дітей, їхніх пізнавальних здібностей, мови, підвищувати інтерес до навчальних занять, формувати вміння і навички навчальної діяльності, допомогти школяреві оволодіти вмінням аналізувати, порівнювати, узагальнювати. У процесі проведення ігор інтелектуальна діяльність дитини повинна бути пов'язана з його діями по відношенню до навколишніх предметів.

Перед проведенням гри треба доступно викласти сюжет, поставити перед учнями пізнавальну задачу, підготувати обладнання відповідно до предмету, на прикладі географії це можуть бути політичні карти, глобус та ін.

Також педагогові потрібно враховувати, що на кожному уроці при використанні дидактичних ігор повинен бути розіграний різний сюжет та заохочення учнів до вивчення нового матеріалу чи узагальнення знань. Головною особливістю дидактичних ігор є те, що вони по відношенню до методики та її правилам розробляються педагогом з дидактичною метою. Сучасна дидактика вимогливо використовує концепції формальних ступенів навчання «педагогіки дії» Джона Дьюї.

Педагогічна теорія Д. Дьюї залишається актуальною і на сьогодні та є джерелом сучасних педагогічних інновацій, так як він вважав що освіта повинна підготувати школярів до зіткнення з проблемами, зростаючими разом з їх індивідуальним досвідом [9].

На зміну концепції формальних ступенів стала всебічна концепція елементів, яка є більш гнучкою та враховує не тільки різноманітність завдань, а й відповідність з широко висловленим предметом дослідження загальної дидактики, та різноманітність видів діяльності вчителя та учнів, тому дидактичні ігри займають провідне місце в освіті.

Дидактична гра має чітку структуру, основними компонентами виступає: ігровий задум, ігрові дії, правила, пізнавальний зміст та дидактичне завдання.

Ігровий задум є першим структурним компонентом дидактичної гри, який виступає у вигляді запитання чи загадки, що породжує хід гри.

Дидактична гра має правила, що обумовлені її змістом та задумом, сприяють створенню робочої атмосфери на уроці тому й правила необхідно розробляти виходячи з мети уроку та можливостей учнів (вікових та розумових). Правила дидактичної гри виховують в учнів уміння керувати своїми емоціями, роблячи їх більш стриманішими під час освітнього процесу. Під час гри саме вчитель має взяти керування правилами гри в свої руки для покращення ефекту вивчення матеріалу, так як повинен збільшувати інтерес до вивченого матеріалу, підбадьорювати учнів під час гри тому, що дотримання правил гри для школяра вимагає вольових зусиль, переборювання негативних емоцій у зв'язку з програшем тощо. Підвищення дієвості ігрових правил в організації поведінки дітей є важливим педагогічним завданням [30].

Отже, гра повинна стати важливим компонентом нетрадиційного уроку як компонент діяльності школяра загальноосвітнього закладу.

1.2. Класифікація дидактичних ігор

Класифікація дидактичних ігор дає змогу розглянути особливості використання та сутність ігор на уроках.

На сьогоднішній день існує не одна класифікація, але найбільш поширена за змістом та характером ігрових дій.

Класифікація за змістом – це ігри, під час яких йде знайомство з суспільством та природою тощо. Зміст відповідає програмному матеріалу. Зараз є велика кількість ігор, що використовуються під час проведення уроку, вчителю необхідно розуміти, що зміст повинен ускладнюватися відповідно до класу, а зміст та правила повинні мати різний зміст та складність.

Дидактичні ігри можуть виконувати свою роль в словесній формі, поєднавши слово з наочністю, практикою та поєднавши слово та реальні предмети.

Виділяються структурні складові дидактичної гри, в першу чергу виділяють дидактичне завдання в якому повинна формуватися головна частина гри, ігровий задум де вчителем продумується хід гри, ігрові дії, правила гри якщо вони були встановлені на початку гри вчителем, слід зауважити, що саме правила встановлюють дисципліну на уроці та задають темп гри. Останньою структурною складовою є підбиття підсумків, під час якого вирішується хто був кращим під час гри.

Ігровий задум – ігрове завдання постає перед учнем у вигляді ігрового задуму, привабливим для дитини є те, що присутні активні дії з підручним матеріалом, має вигляд загадки та відтворює уявний сюжет.

Ігрові дії виступають засобом реалізації ігрового задуму та поставленого вчителем завдання під час проведення уроку. Під час цієї складової учні легко засвоюють прихований у грі навчальний зміст.

Правила дидактичної гри – повинні бути встановлені для підтримки дисципліни на уроці, вони підтримують ігровий задум. Якщо

вчасно не встановити правила гри, то ігрові дії будуть розгортатися стихійно, а саме дидактичне завдання може залишитися невиконаним. Перед початком гри вчителем пояснюється завдання гри та спосіб їх виконання тобто чітко встановлені правила.

Підсумок гри – це підрахунок результату гри, нагородження школярів високими балами за найкращий результат та навпаки. Проблемою цієї структурної складової є вікові особливості учнів, так як є велике бажання дізнатися результат гри.

Систематизація ігор за матеріалом поділяє на їх спрямованість на навчання, але розкриває основи дидактичної гри без поглиблення особливостей ігрових завдань, правил та дій. Цій меті підпорядкована класифікація дидактичних ігор запропонована О.Сорокіною, за якою виокремлюють:

- ігри-подорожі. Відображають реальні факти і події, створені щоб надати урокові реальності, зацікавити учнів та посилити враження від побаченого;
- ігри-доручення. Ігрове завдання в якому задіяний клас для виконання певної роботи;
- ігри-припущення. Їх ігрове завдання виражене в назвах: «Що було б...? та ін. Вони наштовхують школярів до осмислення наступної дії, що потребує вміння зіставляти знання з обставинами або запропонованими умовами, встановлювати причинні зв'язки;
- ігри-загадки. Розвивають здатність до аналізу,допомогають робити висновки;
- ігри-бесіди. Основою є спілкування педагога з класом, яке постає як ігрова діяльність. Цінність таких ігор полягає в активізації емоційно-розумових процесів, у вихованні вміння слухати і чути питання вчителя, уміння зосереджувати увагу на змісті розмови, висловлювати свою думку.

Дидактичні ігри відрізняють за навчальним змістом, ігровими діями, пізнавальною діяльністю та відносинами викладача з учнями. На сьогоднішній час пропонують велику кількість дидактичних ігор, проблемою залишається лише те, що відсутня класифікація за видами.

Існує класифікація типу гри, які співвідносяться за змістом навчання та виховання, до них відносять:

- словесні ігри;
- сюжетні ігри;
- з формуванням географічних уявлень й ін.;
- ігри з ознайомленням навколишнього світу [34].

Учені поділяють дидактичні ігри на такі види, як: словесні, друковані та ігри з предметами.

Ігри з предметами більш використовуються для школярів молодших класів, так як вони допомагають свідомо запам'ятовувати розміщення предметів, кольори.

Пізнавальні ігри - це ті ігри, в ході яких відбувається розвиток творчих здібностей школярів, уміння застосовувати на практиці отриманні знання, розвиток пізнавального процесу та комунікаційних здібностей.

Ігри-змагання - це такий вид гри, як вікторина та конкурси, мета цього виду гри оживити навчальний процес учнів, задіяти дух суперництва. Проявити інтерес до нової чи вивченої теми уроку, дану гру можна проводити як на уроці, так і в позакласній роботі. Цей урок включає в себе проблемне навчання, міжпредметні зв'язки, пошукову діяльність.

Особливістю в іграх з встановленими правилами є те, що в даній грі вже чітко встановлені правила та вимоги до проведення гри та поведінки учнів загальноосвітніх закладів. При проведенні такого виду гри у школяра виробляється вміння зосереджуватись на завданні, що поставлене викладачем так як важливо бути зібраним та уважним.

За характером ігрової методики виділяють такі типи гри:

- предметні;
- сюжетні;
- ділові;
- рольові;
- ігри – драматизації;
- імітаційні ігри .

Н. Ветлугіна у своїй систематизації розглядає:

- творчі;
- дидактичні (для розвитку);
- рухливі [4].

У колективних дидактичних іграх елементи співпраці і орієнтація на партнера є не другорядною, а необхідною складовою частиною ігрового процесу [14].

Таблиця 1

Класифікація дидактичних ігор за характером ігрових дій

Прізвище вченого	Види дидактичних ігор
О.Сорокіна	Ігри-подорожі, ігри-доручення, гра-бесіда.
В.Семенов	Гібридні, штучні, дидактичні, дослідницькі, організаційні.
В.Аванесова	Сюжетно-рольові дидактичні ігри, гра-загадка. Ігри-доручення.

Географічна дидактична гра проводиться лише на нетрадиційному уроці – ігровому уроці, який поділяється на його підвиди, це:

- ігри – змагання;
- ділова гра;

- сюжетно- рольова гра;
- імітаційно – моделювальна гра.

Сюжетно-рольова гра з усіх підвидів на уроці географії набула серед учнів найбільшої популярності з такими різновидами гри як:

- урок казка;
- урок – мандрівка;
- урок – експедиція;
- екскурсія в минуле тощо.

Імітаційно-модельовану гру спрямовано на набуття досвіду освітньої діяльності, а саме формуванню географічних умінь, знайдення шляху вирішення географічних задач та розв’язання географічних проблем. Ігрове моделювання на уроці географії – це створення ігрових моделей, що відтворюють реальність географічних об’єктів. Імітаційно-модельована гра поділяється на групи.

До першої групи належать навчальні ігри, в яких відсутній сюжетний характер. Ці ігри підходять для використання на уроці перевірки знань географічних термінів, номенклатури, знання столиць тощо. Учні під час цього виду навчальної гри виконують задачі на репродуктивному рівні.

Другу групу імітаційно-модельованих форм утворюють дидактичні ігри, що виконують свою функцію на розширення у учнів певних географічних знань. Мають як репродуктивний, так і продуктивний характер та можуть використовуватись як для учнів 6-го класу так і 10-го. До цієї групи відносять урок-подорож, який є фаворитом серед вчителів географії за проведенням на уроці. Урок – подорож містить в собі елементи сюжетно – рольової гри та спрямований на активізацію пізнавальної діяльності у учнів.

Третя група різновидів імітаційно-модельованої гри представлена стратегічною грою. Цей вид представлений більш складною дидактичною грою, яка носить певний рольовий характер. Різновид цієї

групи використовують для вивчення нового матеріалу. Найчастіше використовують гру – змагання яка навіть в учнів малозацікавлених навчальним предметом проявляють інтерес до географії. Запитання складаються вчителем таким чином, щоб в учнів не виникло проблеми знайти інформації у підручнику, атласі чи в додаткових джерелах, які використовуються під час уроку.

Ділова гра сприяє формуванню географічних компетенцій та підвищує у школярів інтерес до освітнього процесу. Особливість ділової гри є такі фактори:

- чітке спрямування на географічний профіль;
- навчально – імітаційне моделювання пізнавальної діяльності;
- застосування форм навчально – пізнавальної діяльності;
- взаємодія учнів та виконання ігрових правил.

Отже, дидактична гра є засобом навчання та виховання. Під час гри навчання для школяра стає активним та полісуб'єктивним, тому ще одним суб'єктом може виступати навколишнє середовище, якщо брати за приклад урок географії. В процесі гри при дотриманні правил у школярів з'являється звичка концентруватися, вирішувати самостійно поставлені задачі, прагнення до знань. Дидактична гра виступає незамінним важелем розумового розвитку школяра під час освітнього процесу.

РОЗДІЛ 2

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР

2.1. Роль дидактичних ігор у формуванні навчально-пізнавальної діяльності учнів

Пізнавальна діяльність є основною в навчанні, низький її рівень стає на перешкоді добре організованого освітнього процесу в загальноосвітній школі. Знання, які отримані в готовому вигляді, є проблемними для учнів у їх використанні при поясненні конкретно поставленого завдання. Спираючись на це, можна говорити про формалізм у освітньому процесі, результатом якого є відрив вивченого школярами теоретичних положень та застосування їх на практиці [38].

У становленні пізнавальної діяльності учнів найголовнішу роль відіграє розвиток пізнавальної активності та рівень задоволення своїх потреб, великого значення набуває саморегуляція [10].

Навчально-пізнавальна діяльність – це активізація органів відчуття школярів, яка цілеспрямовано повинна призвести до усвідомленого засвоєння знань учнем.

Принципи навчання географії є системою провідного змісту, нормативно – методичних вимог до організації освітнього процесу урахуваючи виховну ціль, які мають чіткі норми, що стають у конкретні правила навчання географії [40].

Принципи навчання географії встановлювались упродовж великого проміжку часу. Великий внесок було зроблено Я.А. Коменським, Й.Г. Песталоцці та К.Д. Ушинським.

К.Д. Ушинський мав таку точку зору, що «діяльність за своєю суттю... - обов'язкова боротьба і подолання перешкод. Жодна діяльність

неможлива без перешкод, без прагнення подолати ці перешкоди та без дійсного подолання їх» [37].

Слід також зауважити, що процеси пізнавальної діяльності неможливі без таких психологічних процесів, як узагальнення, закріплення та застосування [26].

М. І. Лисіна взаємопов'язує пізнавальну діяльність з активністю, вважаючи, що у змісті активність посідає головне місце до рівня потреб, «це стан готовності до пізнавальної діяльності, той стан, який передає діяльність і породжує її» [17].

Якщо виокремлювати підходи до пізнавальної діяльності, то можна виокремити два, одні вчені позиціонують пізнавальну активність як діяльність, інші - як рису особистості, ці підходи не є єдиними та їх використання в діалектичній єдності дозволяє формувати одну точку зору на поняття сутності пізнавальної активності, яку мають розглядати як мету діяльності та як результат.

Педагогіка вивчає три види діяльності: це навчання, гра та праця, саме вони є складовими у формуванні світогляду особистості та її моральних переконань. К.Д.Ушинський вказував, що «викладання, засноване на нав'язуванні, вбиває в учневі прагнення до навчання, засноване тільки на інтересі, не дає можливості закріпити самовладання і волю учня, тому що не все в навчанні цікаво і потрібно, і багато чого він буде брати силою волі» [39].

Сучасна дидактика, яка звертається до ігрових форм навчання, бачить в них можливості ефективної взаємодії учителя з учнем та продуктивної форми їх взаємозв'язку на уроці з властивими їм елементами зацікавленості. В терміні «дидактична гра» підкреслюється педагогічна спрямованість, відтворюється різносторонність її застосування з урахуванням дидактичної мети уроку та рівня підготовленості учнів.

Оцінюючи роль дидактичної гри в системі навчання школярів,

А.П. Усова писала: «Дидактичні ігри, ігрові завдання та прийоми дозволяють підвищити і сприйнятливості дітей, різноманітності початкову діяльність дитини, приносять цікавість» [7] .

Щоб процес створення пізнавальної діяльності (активності) був результативним педагог повинен створити необхідні умови, а саме:

1. Задовольнити розуміння майбутньої роботи учня, пояснити навіщо це потрібно робити, поставити ціль та чітке завдання.

Діти повинні бути підготовлені до виконання завдання для повного включення в навчальну діяльність, повинні робитися підсумки попередніх робіт та тем на початку актуалізації знань, впроваджувати різні форми організації навчальної роботи та в кінці це повинно бути обговорення та підбиття підсумку результату діяльності.

2. Скласти ситуації, які будуть зручні для творчого прояву та розвитку індивідуальних здібностей учня.

3. Впровадити навчальний процес на найкращому рівні розвитку учнів;

4. Спонукає на самовдосконалення та впевненості у собі.

5. Створити злагоджену роботу вчителя з учнем для забезпечення психологічного комфорту на уроці.

6. Самоуправління процесом.

Особливість дидактичної гри:

- гра поєднується з навчанням, а зв'язок відображається в ігровій моделі, що виступає результатом діяльності вчителя, а для школяра процесом навчально-ігрової діяльності;

- дидактичній грі характерна непередбачуваність, а джерелом виступають правила гри.

Основні дидактичні принципи на яких проводиться гра мають спільне з принципами навчання в школі, туди відносять:

- принцип розвивального навчання;

- принцип доступності навчання;

- принцип системності та послідовності;
- принцип індивідуального підходу до школярів.

У самому процесі проведення дидактичної гри розглядаються наступні завдання:

1. Збагачення емоційного досвіду школяра шляхом отримання знань.
2. Розвиток учня.
3. Розвиток культури.

Отримані школярами знання в ході дидактичної гри слугують основою умінь і навичок, які повинні освоюватись учнем.

Отже, слід зауважити, що суть дидактичної гри полягає у розв'язанні пізнавальних задач та вчителю важливо застосовувати такі методичні прийоми, які б збуджували мислення школяра та підводили його до самостійного вирішення задачі.

2.2. Дидактичні можливості використання ігор як засобу активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів

Дидактична гра сама по собі містить мету та розглядається як діяльність, що виконується заради своїх успіхів та інших цілей не переслідує. Перш за все на початку гри діти мають лише одну мету – виграти.

Вченими доведено, що одним з головних напрямів інформатизації освіти, є використання ідей для розвиваючого навчання, активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів та підвищення її ефективності [11].

Розвитку навчально-пізнавальної діяльності сприяє застосування змісту навчального матеріалу та організована взаємодія видів пізнавальної діяльності з опорою на наочність, методи та прийоми навчання. Діяльність – є активною діяльністю самого учня, спрямована

на засвоєння знань, умінь та навичок [2].

Слід зазначити, що важливим під час навчально – пізнавальної діяльності є те, щоб вчитель зумів правильно розподілити ролі та поставити ціль перед учнем для організації взаємодії видів пізнавальної діяльності яка в першу чергу піклується про освітні знання, а лише потім звертає увагу на творчий розвиток.

Ігрова діяльність суттєво відрізняється від навчальної, тому вчителю потрібно звернути увагу на підготовці учнів до уроку так як це може стати стресовою ситуацією для школяра.

Вчителю необхідно під час написання календарного планування продумувати не лише назву та мету дидактичної гри, яка виступає головним активізатором освітньої діяльності, а й чітко продумувати зміст та безпосередньо правила гри під час яких учні матимуть стимул стримувати свої емоції та коректувати свою поведінку.

Дидактична гра є активізуючим джерелом навчальної діяльності, саме гра дає урокові інше русло, стимулюючи ініціативу та творчість.

Дидактична гра є способом звільнення учня від тяжких навантажень, Гра – двері із дійсності в можливість і вони завжди відкриті в обидні сторони [15].

Дидактична гра є педагогічно спрямованою та багатогранною в застосуванні. Тому для вчителя головними залишаються такі питання як:

- 1) Визначення місця дидактичних ігор під час діяльності на уроці;
- 2) Чи правильно використовувати дидактичні ігри на різних етапах вивчення освітнього матеріалу;
- 3) Вимоги до змісту навчання;
- 4) Передбачення засобів заохочування учнів в процесі гри.

Ігри, що використовуються в дидактичних цілях, поділяються на два види залежно від змісту ігрових дій. Під час першого виду основу змісту складає ігровий дидактичний матеріал. В іншому виді дидактичний матеріал виступає елементом ігрової діяльності який за

змістом є головним та дає менше навантаження ніж у першому випадку, так як висувається на перший план освітнє завдання та використання знань на відмінну від першого виду, де на перший етап, висувається засвоєння нового матеріалу [21].

Такі ігри використовуються частіше в позаурочний час, але зараз вважають доцільним вводити дидактичну гру під час викладення класичного уроку.

Задіяним в освітній процес іграм властива загальна структура навчального процесу, що виділяє чотири етапи.

Першим етапом виділять орієнтацію, де вчитель вказує тему відповідно навчальному плану та дає характеристику гри урахуваючи з її правилами. Інформація повинна чітко слідувати матеріалу, зазначеному в методичці аби уникнути перенавантаження учнів.

У підготовці проведення гри вчитель стежить за розподілом обов'язків та підготовкою до їх виконання.

Наступним етапом є проведення гри, де учитель слідкує за розвитком гри та контролює її виконання, підводячи підсумки.

Обговорення гри: аналізується сторони гри, сприйняття гри та труднощі, які виникли під час проведення, розглядаються шляхи покращення гри та зміни її правил [36].

Формуванню пізнавальної діяльності сприяють дидактичні ситуації. Якість та користь дидактичної ситуації залежить від того з якою серйозністю підійшов вчитель до гри та її впровадження в освітній процес. На початку проводиться робота підготовки учнів до розумової діяльності в умовах дидактичної ситуації, прийоми раціональної роботи з навчальним матеріалом тощо [28].

Вивчення пізнавальної задачі для підвищення ефективності освітнього процесу показали, що важливими ознаками поставлених задач є запитання, що визначають мету рішення, застосування різних способів рішення та перевірки правильності. Важливим вважають

самостійність рішення ігрової задачі та наявність елементу придбання нових знань [40].

Існують обмеження для проведення дидактичних ігор в школі:

1. не слід організовувати гру якщо учні не засвоїли матеріал;
2. гру не варто проводити під час екзамену чи залікової роботи учня;
3. не варто використовувати теми для гри, які не дадуть позитивного результату під кінець гри [6].

Отже, можна зробити такі висновки: гра є активним джерелом навчальної діяльності у школярів, використання дидактичних ігор під час уроків географії матиме позитивний вплив на розвиток розумових та творчих здібностей школярів. Формуванню пізнавальної діяльності сприяють дидактичні ситуації, які вчитель повинен розглядати та враховувати всі особливості учнів.

РОЗДІЛ 3

ЗАСТОСУВАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ У 6 КЛАСІ

3.1. Особливості використання дидактичних ігор на уроках географії

Початковий курс географії в 6 класі - це перша сходинка в географічній освіті учнів, які мають лише деякі знання з курсу «природознавства», де окреслюють зв'язки між природою та людиною.

В таких умовах головною метою виступає оволодіння «азбукою географії», що є новим для учнів при вивченні курсу навчального предмету. При його вивченні школярі повинні запам'ятовувати та засвоїти нові для себе географічні поняття про географічні об'єкти та явища та на елементарному рівні вміти користуватися картою та атласом так як повинні набути топографічні знання.

Проаналізувавши наукову літературу, можна виділити такі дидактичні умови результативного використання гри в освітньому процесі як:

- 1) наявність мети;
- 2) цілеспрямованість характеру ігрової діяльності;
- 3) застосування якомога більше дидактичних ігор на уроках географії.

Перша дидактична умова потрібна мати мету навчального процесу та зміст, а також давати учневі мотивацію в процесі навчання під час використання дидактичних ігор на уроках географії.

Мотивація – це система стимулів, що спонукає школяра до конкретних дій чи поведінки. Мотивація має велике значення під час уроку географії. Виховання правильної мотивації є завданням вчителя.

В процесі навчання вирізняють два види мотивації:

В основі внутрішньої навчальної мотивації лежить пізнавальний інтерес та прагнення учня отримати нові знання.

Для зовнішньої важливим є заохочення з боку вчителя, але цей вид мотивації є не таким активним як внутрішній тому що має короткотривалий термін та є ненадійним.

Мотиваційний компонент на уроці географії є складовою освітнього процесу, він дає стимул до діяльності під час гри. Учитель повинен мати з ціль, що у учня потрібно викликати в першу чергу внутрішню мотивацію для отримання знань. Для цього потрібно:

1. чітко поставити завдання учневі на уроці географії;
2. на початку уроку здійснювати мотивацію учнів;
3. бути впевненим, що учні засвоїли знання минулих тем.

Це потрібно для того, щоб у учнів за результатами навчальної діяльності були спільні мотиви.

Позитивна навчально-пізнавальна мотивація можлива, якщо:

- вчитель створює ситуації, до яких захоплено відносяться школярі;
- навчальна діяльність та дидактична гра підштовхують до подолання труднощів;
- певні знання є актуальними для учня то вони користуються авторитетом під час уроку;
- навчальна діяльність стимулює до подальшого вивчення матеріалу;
- встановлена комунікаційність та справедливе оцінювання результату гри.

Тож можемо зробити висновок, що емоційна налаштованість учня перед навчальною діяльністю є важливою складовою мотиваційної діяльності.

Другою умовою виступає ігрова діяльність, яка повинна мати

чітко поставленні задачі (особистісно-зорієнтований характер).

Особистісно-зорієнтована освіта має за мету технології виховного процесу, які б давали необхідні умови для морального, емоціонального та психічного й інтелектуального становлення учня. Основним завданням цієї умови є допомога в становленні індивідуальності. Кожен учень має сприйматися на уроці як особистість. Можемо зробити висновок, що цей елемент важливий для цілей вчителя.

Третя умова є актуальною для застосування різноманітних дидактичних ігор на уроці географії.

Ігрова діяльність є різновидом активної тому вона є головною для комунікації учнів, тому що взаємозв'язок між школярами є важливим під час гри та подальшого навчання.

Як правило у процесі гри, якщо вчитель встановив правила перед використанням цього методу на уроці, виробляється навички зосереджуватись під час конкретного завдання, самостійно думати та приймати рішення, якщо це індивідуальна форма гри. Для повного використання можливостей, які надає використання дидактичної гри, потрібно враховувати, що кожна гра повинна бути різноплановою та без повторів однакової поставленої мети та сюжету гри. Ігри в першу чергу повинні бути заздалегідь розроблені вчителем, враховуючи можливості кожного учня.

Географія займає важливе місце в системі наук адже вона володіє великою кількістю цікавих фактів. Соціально – економічна географія має великий світоглядний матеріал, формує у учнів уяву про територіальну організацію суспільства, взаємодію суспільства з природою, розселення населення, виховує любов до своєї країни. Тож слід зазначити, що географія має можливості до розвитку творчих здібностей у учнів за допомогою проведення нестандартних уроків[16].

Географічна освіта в основній школі спрямована на досягнення таких головних завдань:

1. Засвоєння знань про основні географічні поняття, закономірності розвитку та взаємозв'язки між природними компонентами, господарства та населення, формування материків, океанів та ін.

2. Оволодіння умінням використовувати різні джерела географічної інформації тобто картографічні та статистичні ресурси.

3. Застосування географічних знань для пояснення та оцінювання географічних процесів і явищ.

4. Формування здатності і готовності до використання географічних знань та вмінь у повсякденному житті для соціально відповідальної поведінки у навколишньому середовищі з метою його збереження.

5. Виховання екологічної культури, національної свідомості, толерантного ставлення до інших народів, поваги до природи та культурних цінностей країн [30].

Таким чином є необхідною розробка та впровадження таких форм та методів навчання, які б спонукали учнів до освітнього процесу.

Виникає потреба вдосконалювати структуру освітнього процесу, його методів та організаційних форм.

Зазначена тема є досить актуальною, так як ігрові форми проведення уроку позитивно впливають на емоційну та психічну діяльність учня. Під час проведення гри у школяра процес мислення здійснюється набагато активніше в результаті чого подібні методи сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу та психічному розвитку особистості.

На сьогоднішній день, гра є досить популярною серед вчителів географії так як він сприяє оптимальному розвитку та вихованню школяра. Тому нетрадиційний вид урок найбільше подобається учням та викликає у них творчий інтерес та зацікавленість темою.

Нетрадиційні уроки географії дають змогу внести у освітній

процес цікаві елементи щодо вивчення чи узагальнення теми, саме через це у школярів виникає інтерес до вивчення географії спираючі отриманню досвіду творчої діяльності.

Під час проведення нетрадиційного уроку географії є більше шансів уникнення перенавантаження учнями завдяки різноманіттю засобів вивчення чи повторення матеріалу, а позитивним під час проведення гри є те, що рівень знань який потрібен засвоюватись учнем під час традиційного уроку, ні скільки не зменшується, а навпаки залучається додаткова географічна інформація і як правило учні запам'ятовують більше інформації якщо гра була добре підготовлена, саме в ній. Структура нетрадиційного уроку географії відрізняється від традиційного.

Особливістю використання дидактичних ігор на уроці географії полягає у структуруванні змісту. Саме структурування змісту підвищує інтерес у учнів до навчання та підтримує їх психологічний стан та поведінку під час заняття.

До специфічних рис нетрадиційного уроку географії належать:

- творча діяльність;
- стала активність.

Таблиця 2

Приклади нетрадиційних різновидів уроку географії за видами дидактичної мети уроку

	Види дидактичної мети на уроці			
Різновиди нетрадиційн і уроків	Формування й засвоєння вмінь і навичок	Узагальнення знань	Формування нових знань	Перевірка знань
	Урок-практикум, розв'язання географічних	Урок- семінар, урок- вікторина, ділова гра,	Урок- екскурсія, урок- подорож,	Урок- контроль, урок- конкурс

	завдань, урок проблемних завдань та урок дослідження.	урок- експедиція.	сюжетно- рольова гра під час вивчення географії.	тощо.
--	---	----------------------	--	-------

Гра розглядається за наступними положеннями:

- 1) діяльність школяра, яка змінюється як його суб'єктивна діяльність;
- 2) відносини з навколишнім середовищем;
- 3) засвоєння виду діяльності;
- 4) діяльність в ході якої відбувається розвиток психіки.

Під час навчання ігрова діяльність не втрачає сенсу, але змінюється напрямок та зміст гри, в цей час і почали включати дидактичні ігри в розвиток школяра. В ігровій діяльності школяр пізнає світ через його сприйняття, а гра включає в цей процес всі органи чуття [27].

Структура організації будь-якої гри поділяється на такі етапи як:

1. підготовчий;
2. проведення гри;
3. підсумок чи заключний етап.

Важливу роль відіграє система стимулювання в дидактичній грі, вона має задіяти кожного з гравців та навчити давати об'єктивну оцінку свого внеску в досягнення цілі гри та досягти загального позитивного результату діяльності ігрового колективу.

При проведенні гри потрібно враховувати та адаптуватись під кожного учасника та умови гри.

Методичне оснащення гри становить собою сукупність необхідних матеріалів:

- 1) структурні схеми;
- 2) сценарій гри для розвитку ігрової дії;

3) предметна сфера, включає в себе відомості навчального предмету, особистий досвід, проблемні ситуації які обговорюються в ході гри;

4) опис функціональних прав і обов'язків;

5) правила гри, обмеження для всіх учасників та затвердженні норми поведінки для всього класу;

6) методологічне забезпечення гри, входять матеріали які дозволяють в практичній частині реалізувати поставлені цілі, це:

- конспект гри з анотацією;
- рекомендації щодо проведення гри;
- опис методики проведення та оцінювання гри.

7) критерії оцінювання;

Географія є єдиним навчальним предметом, який вивчає природу Землі як цілісну систему, будь-який процес чи явище неможливо розглядати поза нею, саме тому дослідження цих зв'язків є головною метою географії. Та без особливої уваги та зацікавленості учнями теми та мети важко досягти поставленої цілі і тут на допомогу приходить дидактична гра, адже що як не гра може зацікавити школярів .

Головною метою дидактичних ігор на уроці географії є розширення географічного кругозору учнів та розвиток пізнавальних інтересів до дисципліни, прагнення щодо успіху у поглибленні географічних знань.

Розглянувши особливості нетрадиційного уроку географії можна виокремити характерні йому риси які спрямовані насамперед на креативність школярів. При цьому креативність розглядається як вносити щось нове, вносити оригінальні ідеї в освітній процес, а саме урок географії, змогу усвідомлювати помилки та робити висновки. Основні види нетрадиційного уроку географії:

- урок компетентнісного спрямування;

- урок комунікаційного спрямування;
- урок-дослідження;
- урок взаємного навчання;
- ігровий урок;
- урок із застосуванням мультимедіа;
- комбінований нетрадиційний урок.

Урок компетентнісного спрямування був створений для впровадження нетрадиційних форм проведення географії для загальноосвітніх закладів.

Урок-дослідження ґрунтується на самостійній пошуковій діяльності учня.

Урок взаємного навчання – це організація взаємоперевірки школярів географічних знань один одного.

Ігровий урок проводиться за видами ігор, на основі яких будується урок.

Урок із застосування мультимедіа базується на використанні електронних підручників, атласів та інших ресурсів. Завдяки впровадженню на уроці географії мультимедіа, а саме поєднанню анімації, відео та аудіо інформації про географічні об'єкти, робота з мультимедійними технологіями викликає в учнів інтерес до географії.

Комбінований нетрадиційний урок може поєднувати (комбінувати) види уроку які були запропоновані раніше.

З поданих вище нетрадиційних уроків враховуючи перспективу їх розвитку, цікавими вважається урок компетентнісного спрямування та ігровий урок [33].

Зазвичай у школярів 6 класу немає зацікавленості у змісті гри, а їх цікавить лише кінцевий результат гри, тому вчитель повинен чітко уявляти та задавати ціль гри.

Роблячи висновок можна відмітити, що методи активного

навчання, а саме нетрадиційного з використанням дидактичних ігор, приносить задоволення школярам та розмальовує новими фарбами навчальний процес.

3.2. Організація ігрової діяльності учнів 6-х класів на уроках географії

Географічна дидактична гра дає можливість освітній діяльності учнів мати чітко виражений пізнавальний характер та висуває перед школярами правила щодо їх географічних можливостей.

Найбільший ефект по впровадженню ігрових елементів у навчальний процес дають уроки з узагальнення та закріплення знань.

Урок починається з актуалізації знань для того, щоб виявити наскільки клас готовий до уроку.

Актуалізація знань є важливим етапом уроку, на якому відтворюють знання та уміння учнів.

На етапі актуалізації знань ефективніше буде використання короткочасної гри, які би абстрагували увагу. Тривалість не повинна перевищувати 15 хвилин.

Варіанти ігрової діяльності на уроці географії на початку уроку.

1. «Знайди помилку».

Учитель починає свою доповідь та припускає помилку чи лунатимуть заплутані визначення, учні повинні вказати на кількість помилок чи вказати де саме було спотворене визначення, саме виявлення помилок свідчить про досвідченість в матеріалі учня та розкриває критичне мислення у школярів.

2. «Географічні назви».

На прикладі теми «Гідросфера» учні повинні записати на аркуші паперу географічні назви, що відносяться до цієї теми, це можуть бути назви морів, озер, річок, заток тощо.

По закінченню часу, який вчитель виділив на гру, учні припиняють запис номенклатури, далі один учень зачитує свої варіанти відповідей, а інші учні в яких сходяться варіанти повинні викреслювати відповідні, перемагає той, в кого залишиться більше назв, яких не має в

його однокласників.

3. «Вірю-не вірю».

Кожне питання повинно починатися словами «Чи вірите ви, що...», учні повинні сказати згодні вони чи не згодні з запропонованим терміном.

4. «Морський бій».

Морський бій є формою перевірки домашнього завдання, що дає змогу залучити до активності весь клас. На арені розміщуються три флоти та відправляють у бойову розвідку 3 учня від команди до дошки, інші готуються для повторення навчального матеріалу та розподілу питань за темами супротивника. За відведений час починається перевірка домашнього завдання, після відповіді першого екіпажу інші його обстрілюють питаннями з теми, а потім також відповідають на запитання. В цій грі дуже важлива роль вчителя, так як він повинен встигати підраховувати та озвучувати оцінки командам.

Ігрова діяльність під час вивчення нового матеріалу є ускладненою, так як відсутні знання в учнів щодо нової теми, але опорні знання під час актуалізації можуть послужити фундаментом для розвитку гри.

Актуальним при вивченні нового матеріалу є застосування проблемних методів викладу матеріалу на уроці, коли педагог звертає увагу учнів на існування протиріч. Таким чином ігрова діяльність може мати такий вигляд як:

Гра «Рятувальна експедиція». Зміст гри полягає у тому, що морське судно з коштовним вантажем потрапляє в шторм, його збило з курсу, на допомогу потрібно направити рятувальну експедицію.

Для початку гри класу необхідно поділитися на групи, кожна з них отримує мапу з вказівкою орієнтації судна (формулювання головних питань з досліджуваної теми) та початкового завдання (матеріал який був вивчений учнями раніше), далі хід гри продовжується тим, що учні

отримують від вчителя підказку у вигляді листа в плящі, яку моряки встигли викинути за борт, а учням потрібно його розшифрувати. Просування групи фіксується на карті; група, яка перша прийшла до фінішу та допомогла судну, отримує скарб у вигляді високої оцінки.

Закріплення отриманих знань, умінь і навичок (урок повторення). Метою уроку є повторення та закріплення, уточнення та поглиблення попередньо засвоєних знань. Його проводять наприкінці розділу чи на початку навчального року. Обсяг матеріалу, який виноситься на повторення, дає можливість підвищити зацікавленість учнів до вивчення географії.

Як приклад можна взяти гру «Хрестики-нулики», але розігруючи гру таким чином, що кожен крок команда повинна робити тільки тоді, коли буде дана правильна відповідь на поставлене вчителем запитання.

Структура уроку:

1. Повідомлення теми та мети уроку;
2. Мотивація навчальної діяльності;
3. Повторення основних понять теми;
4. Повторення правил;
5. Виконання власне практичних завдань на повторення ;
6. Підсумок уроку;
7. Домашнє завдання.

Такі уроки дають можливість для створення умов для запровадження дидактичних ігор на уроці з географії. Важливо враховувати, що під час такого уроку слід комбінувати різноманітні види діяльності [12].

Методика проведення урока географії з використанням дидактичних ігор є досить складною та вимагає від викладача великого багажу знань та творчості. Ця методика створювалась не один рік за допомогою педагогів та учених – методистів, та є і на сьогодні на етапі розвитку та удосконалення за рахунок практики, викладання самого

предмету дає зрозуміти та побачити недоліки викладу матеріалу. Важливим для викладача є бачити та відразу виправляти хід проведення уроку та в подальшому робити чіткий зміст викладання основного матеріалу та добре продуманої гри з чіткими правилами для учнів.

Проведення предметного уроку, в нашому випадку географії, потребує від учителя ретельної підготовки, враховуючи особливості класу.

Учитель повинен з великою відповідальністю підходити до підготовки уроку, ретельно складати зміст та хід уроку, враховуючи його навчальне, розвивальне та виховне значення.

Кропіткою роботою на уроці географії є підготовка обладнання як для традиційного, так і для нетрадиційного уроку з використанням дидактичних ігор. Це можуть бути атласи, глобус, різні підручні матеріали, які зможуть допомогти під час проведення гри в розкритті змісту уроку, обладнанням може виступати природне середовище.

Організація самої гри розпочинається із задуму. Тут вчитель повинен задіяти свої творчі здібності та представити умови та закони існування ігрового світу.

Під час розробки гри потрібно дотримуватись методики її організації та приділити увагу таким моментам:

1. при проведенні гри повинен бути чіткий зміст та правильно розподілені ролі між учнями;
2. визначається форма проведення гри.

Наступним етапом є розробка правил гри. Вони повинні бути добре продумані, щоб запобігти конфліктних моментів під час проведення гри, правила повинні бути занотовані у писемному вигляді та кожна команда чи учасник повинні мати його на початку проведення гри.

В правилах повинна бути наступна інформація:

- 1) опис гри та ігрової ситуації;

- 2) список учасників команди;
- 3) точно зафіксований час на гру;
- 4) підведення підсумків гри.

Активність гри, насамперед, залежить від учня, адже динаміка гри є побудованою на досягненні учнем цілей та задач, які від поставив перед собою щоб дійти до мети, а це розглядається так, що в кожній грі повинна бути інтрига.

Надамо характеристику деяким факторам, які впливають на динаміку гри:

– Фактор підготовки учасників, адже є важливим, щоб учень усвідомлював мету. Важливим також вважається, щоб потенціал гравця відповідав поставленій меті.

– Фактор пороблення цілі є визначальним для ефективного «проведення гри. Кожен гравець має уявляти, які кроки він буде робити в ході гри для здійснення своєї цілі;

– Фактор поставлення цілі. Ціль є важливим атрибутом гри, вона повинна супроводжувати школяра під час всієї дидактичної гри.

За формою організації навчально-пізнавальної діяльності навчання на уроці її поділяють на:

- фронтальне;
- індивідуальне;
- групове;
- кооперовано-групове;
- нестандартне;
- диференційоване [40].

Під час проведення дидактичної гри вчитель, насамперед, повинен заохотити учнів до участі в грі та підтримувати емоційний стан школярів.

Саме ігрове завдання повинно:

– стимулювати учнів, запропонувавши їм гру як відпочинок: «Сьогодні ми з вами ознайомились з новим матеріалом та плідно попрацювали, а тепер можемо пограти в таку гру...»;

– сприяти вдалому проведенню гри;

– відповідати психофізіологічним особливостям учнів класу.

Якщо не дивитись на деякі проблеми під час викладання та проведення гри, гра як для учня так і для вчителя дає певну мотивацію та творчу наснагу, тому слід вважати проведення дидактичної гри на уроці географії доцільною.

Якщо на уроці в якості детальнішого вивчення матеріалу чи в ході гри планується проведення досліду, то вчитель повинен заздалегідь виконати дослід, перевірити його ефективність, зазначити час. Все це дасть вчителю чіткий хід дій на самому уроці, так як умови проведення та час відведений для досліду будуть вже виконані, це дасть можливість уникнення більшості труднощів.

Отже, дійшовши до висновку можна відмітити, що викладання географії за допомогою дидактичних ігор сприяє більшій зацікавленості учнів до вивчення предмету, ніж при стандартному викладанні матеріалу.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження можемо зробити такі висновки.

1. Проблему використання дидактичних ігор вчені почали широко обговорювати на початку 60-х років ХХ ст. На розвиток теорії ігрової діяльності вагомо вплинула педагогічна думка К.Ушинського, який писав, що під час процесу гри у школярів працює душа. Чи буде корисною для учня гра, залежить від дотримання вимог та правил гри, які вчитель повинен чітко та лаконічно пояснити класові під час уроку. Дидактична гра використовується при навчанні як цілеспрямована педагогічна діяльність. Потреби сучасного суспільства потребують від загальноосвітнього закладу найрезультативніших методів навчання.

Зробивши аналіз наукового матеріалу можна сказати, що як в теорії так і в практиці школи проблема використання дидактичних ігор має певну функцію. На сьогодні немає цілісного підходу до розв'язання цієї проблеми, так як майже відсутня науково-обґрунтована методика використання дидактичних ігор на предметних уроках.

2. Нами доведено, що дидактичні ігри виступають важливим засобом активізації навчальної діяльності учнів, тому що вони:

- впливають на розвиток і формування особистості;
- об'єднують освітню, розвивальну та виховну мету;
- впливають на розвиток психічних процесів;
- підвищують інтерес до навчання.

Дидактика досліджує лише цілеспрямовані форми поведінки. Гра являється найважливішою сферою у житті учня. А для вчителя вона виступає інструментом для виховання особистості та для цікавішого ходу проведення уроку.

Основним стимулом для виконання дидактичного завдання учнем є прагнення до гри та бажання виграти, щоб досягти ігрової мети, саме

це спонукає школярів до розумової активності. Розвиток дидактичних ігор не можливий без наявності бази знань, тому вчитель повинен серйозно віднестись до розробки гри.

Дидактична гра має сталу структуру, основними елементами є дидактичні та ігрові завдання, правила гри. Наявність дидактичного завдання окреслює спрямованість виховного та навчального змісту гри на ігрове завдання. Правила гри визначають характер гри та організують її подальші дії. Саме дотримання правил від школяра вимагає вольових зусиль. Результатом дидактичної гри є фінал чи логічне завершення гри. Виконання доручень, відгадування загадок чи відповіді на запитання у ході гри сприймаються учнем як досягнення. Для вчителя результатом гри є засвоєння учнями нових знань. Їх успіх полягає у повторенні попередніх тем, злагодженість роботи в колективі завдяки роботам в групах, які розвивають комунікаційні навички.

3. Роблячи висновок можна зауважити, що гра на уроці географії вимагає вміння відчувати рівень підготовки та розвитку учня, ставлення учня до пропонованої дидактичної гри, адже від цього залежить подальший її розвиток та хід подій.

Кожний ігровий прийом, який використовується на уроці географії, повинен відповідати темі програми та наочним посібникам, а не носити виключно розважальний характер для школярів, тому як результат уроку не буде задовільний.

Сама організація ігор на уроках географії є кропіткою роботою. Такі уроки зазвичай проводяться не часто, здебільшого під час вивчення великої теми.

Під час планування гри вчителем на уроці географії слід дотримуватися таких рекомендацій:

1. В основу гри повинно бути покладена реальна ситуація, але потрібно враховувати, які знання потрібні будуть під час проведення гри та відповідно змісту гри повинна бути поставлена перед учнями задача,

щодо вивчення чи повторення матеріалу.

2. Для складання сценарію гри учням надається час на опрацювання матеріалу та потім разом складається сценарій гри. При цьому вчитель контролює їх діяльність та перевіряє готовність учнів до гри шляхом перевірки навчального матеріалу.

3. Ставлення до результату гри є важливим етапом, тому що саме під час нього учні виявляють яких знань їм бракувало під час вирішення тієї чи іншої задачі та вчаться оцінювати себе та противника по грі.

Слід зазначити, що під час уроку географії вчитель використовує різні методи навчання, у тому числі й дидактичні ігри.

Особливістю використання дидактичної гри на уроці географії вважають те, що завдяки дидактичним іграм, тобто активного нетрадиційного уроку, в учнів 6 класу залишається більше інформації у своєму багажу знань за рахунок зацікавленості матеріалом завдяки правильно написаному сюжету гри.

Проаналізувавши літературні джерела, можна виділити позитивні та негативні чинники проведення дидактичної гри на уроці географії.

Позитивне у застосуванні ділових ігор: висока зацікавленість учнів; активність учнів під час уроку; краще засвоєння школярами навчального матеріалу; розвиток мислення; розвиток творчих здібностей у школярів; гарний спосіб закріплення знань; відсутність перевантаження.

До негативних сторін відноситься: складність в організації дидактичної гри; складність в дотриманні дисципліни під час гри; займає багато часу на підготовку та проведення; не підходить для кожного навчального матеріалу; виникають проблеми в оцінюванні; як правило активна робота одних і тих самих учнів, що володіють більшою інформацією з теми.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів досліджуваної проблеми. Подальші розробки ми вбачаємо у напряму пошуку

ефективної організації ігрової діяльності учнів на уроках географії з використанням сучасних мультимедійних технологій та з урахуванням психологічних особливостей учнів підліткового віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабанский Ю.К. Избрание педагогические труды / Ю.К.Бабанский. – М.: Педагогика. 1989. - 558с.
2. Бугрій О. В. Теорія і методика формування інтелектуальних умінь учнів у процесі географічної освіти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (географія)» / О. В. Бугрій. – Харків, 2006. - 41с.
3. Білоусько Л. Використання дидактичного матеріалу та дидактичних ігор у розвитку логіко – математичних уявлень дошкільника / Л.Білоусько // Рідна школа – 2001. - №8 – С.53.
4. Булигіна О. Д. ігрові технології: шляхи забезпечення умов для інтелектуального, соціального і морального розвитку молодших школярів / О.Д.Булигіна //Початкове навчання та виховання. – 2009. - №1. - С. 2-22.
5. Величко О. А. Інтерактивне навчання – умова формування окремих груп учнівських компетентностей / О. А. Величко // Географія. - 2010. -№2.
6. Використання гри для активації навчально – виховного процесу: Посіб. для студ. пед. вузу та викладачів / Уклад. В. Ф. Мішкурова, М. І. Пащенко. – К.: Наук. світ, 2001. – С.51-54.
7. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси / О. Вишневський. – Львів, 1996. -208с.
8. Голозубова О. В. Ефективність використання дидактичних ігор у процесі вивчення економічних дисциплін / О. В. Голозубова // Наукові записки кафедри педагогіки. – 2014. – Вип.34. – С.51-57.
9. Евдокимов В. И. Повышение эффективности обучения средствами наглядности / В. И. Евдокимов. – Харьков: ХГПИ. 1989. 72с.
10. Василенко. Т. А. Оцінка педагогічної системи Фр. Фребеля вітчизняними діячами дошкільного виховання [Текст] / Т. А. Василенко

// Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого – педагогічні науки. - 2005. -№1. – С.186 – 190.

11. Кабанова-Меллер Е. Н. Учебная деятельность и развивающее обучение / Е. Н. Кабанова-Меллер. – М.: Педагогика, 1962. -376с.

12. Корнєєв В. Сучасний урок географії, методи навчання / В. Корнєєв // Географія та основи економіки в школі. – 2007. -№8. –С.8-10.

13. Крылова О. В. Актуальные проблемы преподавания географии или заметки о методической мифологии / О. В. Крылов // География. – 2000. -№33. –С.7-8.

14. Кудак А. І. Педагогічні умови залучення старшокласників до продуктивної праці на основі ідей В. О. Сухомлинського [Електронний ресурс] / А. І. Кудак, Т. О. Кудак. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1Ti5Xf6V2jTEP9XTrjJG74WK5O6bBmI8/view>

15. Левин В. Нестандартный ребенок // Семья и школа. – 1983.-6. – С.32.

16. Леонова І. О. Використання ігор в освітньому процесі початкової школи [Електронний ресурс] / І. О. Леонова. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/1Ti5Xf6V2jTEP9XTrjJG74WK5O6bBmI8/view>

17. Лисина М. И. Общение и его влияние на развитие психики дошкольника: сборник научных трудов / М. И. Лисина. –М: НИИ АПН ССР, 1974. -40с.

18. Лозова В. І. Теоретичні основи виховання і навчання: Навчальний посібник / В. І. Лозова, Г. В. Троцька, -Харк., держ. пед. ун-т. ім. Г. С. Сковороди. – 2-го вид., випр. і доп. – Харків: «ОВС», 2002. – 400с.

19. Лухтай Л. К. Нестандартний урок / Л. К. Лухтай // Початкова школа. -1992. -№3-4. –С.31-32.
20. Мороз П. Захопити, а не примусити (ігрова діяльність на уроках історії, на прикладі вивчення історії стародавнього світу) / П. Мороз // Історія в школах України, №4, 2005. С.25-29.
21. Нікітін Б. П. Сходинки творчості або розвиваючі ігри. –К., 1995. – 130с.
22. Очеретна Н. В. Особливості застосування ділових ігор у процесі вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах / Н. Д. Очеретна // Педагогіка освіти: теорія і практика. -2013. – Вип. 14. – С.206-210.
23. Паламарчук В., Рум'янцева Д., Антипова О. У пошуках нестандартного уроку// Рад. школа. – 1991. - №1. – С.65-69.
24. Педагогічний словник [Текст] / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514с.
25. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні / Е. Печерська // Рідна школа. 1995. №4. –С.62-65.
26. Платонов К. К. Краткий словарь системы психологических понятий: учебное пособие [для учеб. заведений проф.тех. образования] К. К. –М.: Высшая школа, 1984 – 174с.
27. Пшенична С. А. Проблемне навчання на уроках географії / С.А. Пшенична. // Географія. – 2009. -№8. –С.11-14.
28. Рачкова Л. В. Управління навчальною діяльністю школярів у процесі вирішення ними дидактичних ситуацій: Автореф. десерт. на здоб. ступ. канд. пед. наук / Харків, держ. педагог. інститут. – Х., 1996. – 22с.
29. Самойленко В. М. Навчальна програма з дисципліни «Основи наукових досліджень» / В. М. Самойленко – К.: Ніка-Центр, 2003. – 12с.

30. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб / М. В. Савчин. – К.: Академвидав, 2007. - 424 с.
31. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для педагогічних факультетів / Міжнародний фонд «Відродження». – К.: Абрис. 1997 – 416с
32. Самойленко В. М. Створення та застосування тестів у навчанні географії / В. М. Самойленко, Л. П. Вишкіна // Педагогіка вищої та середньої школи. - Вип. 32. - 2011. – С.10-29.
33. Самойленко В. М., Топузов О. М., Діброва І. О. Дидактична географія: монографія (електронна версія) / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. – К.: Ніка – центр, 2013. 570с.
34. Современный урок географии. Часть 1: методические разработки уроков / [составитель И. И. Барина]. –М.: Школьная Пресса, 2002. – 128 с. («География в школе». Библиотека журнала. Вып. 7).
35. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям // Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5 томах. – К.: Рад. школа, 1997. –Т.3. – С.95-98, С. 176-185.
36. Удальцова Е. И. Дидактические игры. –М., 1996. - 76 с.
37. Ушинский К. Д. Педагогические сочинения: В. С. / под. ред. Ф.С. Эгорова. –М.: Педагогика, 1990. – Т. 5. – 528 с.
38. Уварова Г. педагогічна майстерність кращих учителів географії / Г. Уварова // Географія та основи економіки в школі. – 2006. - №5. – С.36-41.
39. Ягупов В. В. Педагогіка: навчальний посібник / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2003. – 560с.
40. Яценко В. Система контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів. Історичний аспект / В. Яценко // Географія та основи економіки в школі. – 2005. - №4. –С.39-41.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

РОЗРОБКА ПЛАНУ-КОНСПЕКТУ УРОКУ

ТЕМА: Гідросфера. Світовий кругообіг води.

МЕТА: сформувати в учнів первинні знання про гідросферу, її склад, світовий кругообіг води в природі; розвивати вміння учнів підбирати аргументи до відповіді, користуючись підручником чи атласом.

ОБЛАДНАННЯ: карта півкуль, модель кругообігу води в природі, атласи, підручники, схеми кругообігу води.

ТИП УРОКУ: урок вивчення нового матеріалу.

СТРУКТУРА УРОКУ:

- I. Організаційний момент.
- II. Актуалізація опорних знань і умінь учнів.
- III. Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності учнів.
- IV. Вивчення нового матеріалу.
- V. Закріплення нових знань і умінь учнів.
- VI. Підсумок уроку.
- VII. Домашнє завдання

ХІД УРОКУ

- I. Організаційний момент.**
- II. Актуалізація опорних знань і умінь учнів.**

Бесіда з запитаннями.

1. Назвіть і дайте визначення оболонки землі?
2. Властивості повітря в тропосфері?
3. Чи є вода в літосфері, атмосфері?
4. Що таке вода?
5. У яких станах перебуває вода у природі?
6. Які властивості має вода?

7. Причини та наслідки зміни у тропосфері атмосферного тиску

Дидактична гра «Знайди помилку»

(Учитель розпочинає доповідь припускаючи низку помилок, які повинні виправити учні)

Атмосфера- внутрішня (зовнішня) повітряна оболонка Землі, яка є сумішшю певної кількості газів та водяної пари. Атмосфера утворилася з води (газів) які виривалися з її надр під час вулканічних вивержена. Атмосфера складається з 3 (5) головних шарів: тропосфери, стратосфери, мезосфери, термосфери, екзосфери. Верхні шари атмосфери поступово переходять у космічний простір.

III. Мотивація навчальної і пізнавальної діяльності учнів.

Колись давно жила собі планета. Була вона молода, гаряча і дуже самотня. Інші планети Сонячної системи, такі ж молоді та гарячі. Знаходились далеко, і спілкуватися з ними було важко. Дуже хотілося планеті з кимсь товаришувати. Про когось дбати. І от одного разу. В результаті дуже складної послідовності хімічних реакцій, у речовині мантиї планети почала утворюватися вода. Поступово води утворилося так багато, що вона заповнила западини. А оскільки поверхня планети була теплою, то вода почала активно випаровуватися, утворилися хмари, а із хмар пішов дощ. Одного сприятливого моменту у воді утворилися перші найпростіші живі організми. Як із цих найпростіших виникли складні живі системи, поки що нікому не відомо. Але головне, наша планета відтоді перестала страждати від самотності...

Неважко здогадатися, про що йдеться у цій казці. Звичайно про воду, про водну оболонку Землі, про взаємозв'язки водної оболонки з літосферою та атмосферою. Саме водну оболонку – колиску життя на нашій планеті, ви вивчатимете на уроках, присвячених темі

«Гідросфера». На вас чекають простори океанів, загадкові вигини річок та таємничі озера, мальовничі водоспади та холодні льодовики.

Як ви вважаєте, у чому важливість вивчення нової теми? (Діти повинні відповісти про значення води у природі).

Записуємо тему уроку.

Гідросфера. Світовий кругообіг води.

ПЛАН УРОКУ

1. Водна оболонка Землі.
2. Особливості води.
3. Склад Гідросфери.
4. Світовий кругообіг води.
5. Це цікаво!

IV. Вивчення нового матеріалу.

1. Розповідь вчителя.

Гідросфера - водна оболонка Землі.

Вода, як і повітря є основним для життя на нашій планеті. Гідросфера впливає на всі процеси, які відбуваються на Землі, вода є найпоширенішою речовиною у природі так як вона є активним учасником творення рельєфу та клімату нашої планети.

Вода перебуває у трьох станах: рідкому, газоподібному та твердому.

Найпоширенішою є вода у рідкому стані, трішки менше у твердому стані, це лід чи сніг та ще менше у газоподібному, водяній парі.

Вода знаходиться а кожному куточку нашої планети та утворює одну з самих потужних оболонок Землі.

Гідросфера – це водна оболонка Землі, яку утворюють Світовий океан, води суходолу та вода в атмосфері.

Гідросфера займає 70% поверхні Землі та була сформована приблизно 4 млрд років тому. Вода в гідросфері розподілена вкрай

нерівномірно, більшу частку становить солоня вода океану та морів, лише 2,6% належить прісним водам яких більша частина сконцентрована в льодовиках та порожнинах гірських порід, поверхневі води.

Таблиця А.1

Склад гідросфери

Гідросфера		
Води Світового океану	Вода в атмосфері	Води суходолу
Моря Океани Затоки та ін.	Водяна пара Хмари Опади	Підземні води Штучні водоймища Болота

Однак вода атмосфери відіграє важливу роль у природних процесах, що протікають на планеті.

Завдяки здатності змінювати свій стан вода може мандрувати світом на великі відстані.

2. Властивості води. (Діти конспектують в зошит під диктування вчителя та розглядаючи відповідні малюнки).

1. Прозора.
2. Безсмаку.
3. Слугує розчинником.
4. Має малу теплопровідність.
5. У разі нагрівання розширюється.
6. У разі охолодження стискається.

Які ж властивості є найважливіші?

3. Розповідь вчителя з використанням динамічної моделі кругообігу води.

З поверхні Землі, що нагрівається сонячними променями. Відбувається випаровування води. Більша частина вологи випаровується з Світового океану. Ця волога в атмосфері перетворюється в крапельки води і кристалики льоду, утворюючи хмари. Опади з хмар випадають частково над Океаном, частково над суходолом. Опади, що випадають над суходолом можуть знову випаровуватися, можуть потрапити до річок, можуть просочитися вглиб землі поповнюючи запаси підземних вод. Підземні води живлять річки, а річки виносять воду в Світовий океан. Таким чином, вода, що випарувалася з океану і опинилася на суходолі, знову через деякий час потрапила до океану. Так замикається кругообіг води в природі. Кругообіг води – безперервний замкнений процес переміщення води на земній кулі. Найшвидше повертаються до океану води, що випали над ним у вигляді опадів, трохи повільніше – вода, що потрапила на суходіл.

Розрізняють два кругообігу води в природі: великий і малий.

Великий, або Світовий кругообіг води в природі:

океан – атмосфера – суходіл – океан.

Малий кругообіг води в природі:

океан – атмосфера – океан.

На Землі водночас відбувається і великий і малий кругообіг води.

Кругообіг води в природі відбувається завдяки енергії Сонця: вода нагрівається і з рідкого чи твердого стану переходить у газоподібний. Випаровуючись вода потрапляє в атмосферу, там під впливом низьких температур знову переходить у рідкий чи твердий стан, і завдяки силі тяжіння Землі, випадає на суходіл або в Світовий океан у вигляді опадів.

4. А це цікаво!

Вчені вважають, що приблизно протягом 3 тис. років уся вода в Світовому океані здійснює повний кругообіг.

Води атмосфери в результаті кругообігу оновлюються впродовж кількох днів, річок – тижнів, озер - місяців і років; склад води Світового океану оновлюється протягом 3 тис. років, організмів – за кілька годин.

«Немає земної речовини, яка б її не містила. Уся земна речовина нею просякне на та охоплена» - так писав видатний учений В.І. Вернадський про звичайну воду.

В історії Землі існує чимало нерозгаданих таємниць і загадок. Однією з них є питання про те, як утворилися океани.

Безсумнівним є той факт, що в найдавніший період розвитку Землі їх не існувало. За оцінками вчених, води океанів з'явилися понад 500 млн. років тому. Сучасні теорії стверджують, що колись майже вся планета була морем. Теорія про рухи літосферних плит наводить докази змін, що відбулися з океанами та сушею протягом геологічного розвитку Землі.

V. Закріплення нових знань і умінь учнів.

Приєм «Географічний крос»

- Водна оболонка нашої планети називається (гідросфера)
- Основна частина вод гідросфери зосереджена у (Світовому океані)
- Вода може перебувати у трьох станах (рідкому, твердому, газоподібному)
- Назвати формулу малого кругообігу води в природі (Океан - атмосфера-Океан)
- Назвати формулу великого кругообігу води в природі (Океан – атмосфера - суходіл-Океан)
- Гідросфера складається з (вод Світового океану, суходолу, атмосфери)
- До вод Світового океану відносяться (моря, океани, затоки, протоки)
- Що відносять до вод суходолу (річки, озера, болота, штучні водоймища, підземні води..)
- Водяна пара відноситься до вод (атмосфери)
- Безперервний замкнений процес переміщення води на земній кулі це ... (кругообіг води в природі)

VI. Підсумок уроку.

1. Дати визначення поняттям:

«гідросфера», «світовий океан», «світовий кругообіг води».

2. Які сили спричиняють кругообіг води?
3. Перелічіть властивості води?
4. Чи є вода розчинником?

VII. Домашнє завдання.

1. Опрацювати параграф відповідно до теми та переглянути записи у зошиті.
2. Підготувати загадки відповідно до теми уроку.
3. Підготувати матеріал про екологічну ситуації вод світового океану.